

שני מודלים לענווה - מקורות

1. אמירות מעניינות על הענווה:

א. כל המידות כולן צריכות כוונה חוץ ממדת ענווה. שכן ענווה, שיש עמה כוונה, שוב אין שמה ענווה (ר' מנחם מנדל מקוצק)

ב. יש מתבודד הפורש מן הבריות, שמתוך מחבואו מציץ מן החרכים לראות אם הבריות משתאים ומשתוממים לו מרחוק על פרישותו (רבי שמחה בונם מפשיסחא)

ג. כל העבירות כולן צריכות מעשה: ניד יד, עקירת רגל, עקימת פה, חוץ מגאוה. אדם שוכב פרקדן, מפהק ואומר בלבו: אדם גדול אני. (ר' פנחס מקוריץ)

2. תאור הפרדוקס: רבי ברוך מקוסוב, דרוש הענווה, עמוד קעג

... ועוד קשה לי, מהו עניין ענווה ומהו מהותה. דממה נפשך אם הוא בעל מעלה ויודע ומכיר מעלתו ויתרונו על שאר בני האדם, ואף על פי כן משפיל עצמו ושומע חרפתו ושותק- אין זה אלא צבוע.... ואם אינו מכיר יתרון מעלתו על שאר בני האדם והרי הוא עניו- אם כן הוא שוטה, כשאינו מכיר יתרונו ועוד, כשאינו מכיר יתרונו, מאי ריבותא שהוא עניו....

3. השער הששי בחובת הלבבות, רבנו בחיי.

השער כולו מיוחד למידת הענווה. בלי הענווה החסיד לא יתקדם לקראת מימוש הייחוד האלוקי במידת האהבה.

ספר חובות הלבבות שער ו - שער הכניעה פרק א

אבל הכניעה היא שפלות הנפש ושחותה ומעוט ערכה אצלה, והיא מדה ממדות הנפש, וכאשר תתישב בה, יראו אותותיה על האברים: מהם הלשון הרכה והקול הנמוך והענוה בעת הכעס ומעוט הנקמה, אחר היכולת עליה, כאשר נאמר על אחד המלכים, שאמר למי שנתחייב אצלו, לאחר שהביאו השוט: חי ה', לולא חזקת כעסי עליך, הייתי נוקם ממך נקמה גדולה. ומחל לו, ואמרו עליו, שהיה אומר: איני יודע עון שהוא שוקל יותר מענותי.

ספר חובות הלבבות שער ו - שער הכניעה פרק ה

אבל אופני קנות הכניעה והדרך שמקל אותה על האדם הוא, שתהיה מחשבתו ורעיונו תמיד בשבעה דברים: אחד מהם שורש הויתו והתחלתו מן הלבונות והדם, אחר התעפושם ובאוש ריחם. ואחר כך הוא נזון מדם הטומאה כל ימי עמדו בבטן אמו, אחר כך יצא, והוא חלוש ודל בגופו ואבריו, ואחר כך יעלה מן המדרגה הזאת אל הסמוכה לה, עד שיגיע לרוב שנותיו. אחר כך יחלו ימי הזקנה עד שימלאו ימיו. ואמר אחד מן החכמים בענין זה: אני תמה ממי שעבר במעבר השתן פעמים, היאך יתגאה ויגבה לבו, כי המחשבה בזה ובדומה לו מענין האדם מחייבת הכניעה,

4. הדרך של החכם על פי הרמב"ם היא דרך האמצע

רמב"ם הלכות דעות פרק א

הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם, והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות ריחוק שוה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו, לפיכך צוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו, כיצד לא יהא בעל חמה נוח לכעוס ולא כמת שאינו מרגיש אלא בינוני, לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת, וכן לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להן ואי אפשר להיות בזולתן כענין שנאמר צדיק אוכל לשובע נפשו, וכן לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה כענין שנאמר טוב מעט לצדיק, ולא יקפוץ ידו ביותר, ולא יפזר ממנו אלא נותן צדקה כפי מסת ידו ומלוה כראוי למי שצריך, ולא יהא מהולל ושוחק ולא עצב ואונן אלא שמח כל ימיו בנחת בסבר פנים יפות, וכן שאר דעותיו, ודרך זו היא דרך החכמים, כל אדם שדעותיו דעות בינונית/בינוניות/ ממוצעות נקרא חכם.

5. החסיד, במידת הענווה אינו באמצע אלא בקצה

רמב"ם הלכות דעות פרק ב, הלכה ג

ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינונית אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, והוא גובה לב, שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד, ולפיכך נאמר במשה רבינו ענו מאד ולא נאמר ענו בלבד, ולפיכך צוו חכמים מאד מאד הוי שפל רוח, ועוד אמרו שכל המגביה לבו כפר בעיקר שנאמר ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך, ועוד אמרו בשמתא מאן דאית ביה גסות הרוח ואפילו א מקצתה, וכן הכעס מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר, וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו, ואם רצה להטיל ב אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי לייסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מדמה כועס בשעת כעסו והוא אינו כועס, אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודת כוכבים, ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, ובעלי כעס אין חייהם חיים, לפיכך צוו להתרחק מן הכעס עד שינהיג עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכעיסים וזו היא הדרך הטובה, ודרך הצדיקים הן עלובין ואינן עולבין שומעים חרפתם ואינם משיבין עושיין מאהבה ושמחים ביסורים, ועליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק ד

וכבר ראיתי בספר מספרי המידות, שנשאל אחד החסידים, ונאמר לו: איזהו היום השמח שעבר עליך מימך? אמר: יום שהייתי נוסע על גבי ספינה, והיה מקומי בה השפל שבמקומות, והייתי לבוש בלויי סחבות, והיו בספינה סוחרים ובעלי ממון, והייתי שוכב במקומי, ואחד מאנשי הספינה קם להטיל מים, והגיעה שפלותי בעיניו, ופחיתות המצב אשר הייתי בו, עד כדי שגילה עצמו והטיל מימיו עלי. ונפלאתי על התחזקות תכונת העזות בנפשו, וחי ה', לא הצטערה נפשי במעשהו כלל, ולא התעורר בה רוגז, ושמחתי שמחה גדולה שהגעתי למדרגה שלא יצערני ביזוי זה החסר, ולא אשים לבי אליו. ואין ספק שזו היא תכלית בשפלות הרוח, עד שירחק מן הגאווה.

6. ההבדל בין חכם לחסיד

רמב"ם הלכות מלכים פרק ח

כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם.